

Türkiye'de Bir Ceza İnfaz Kurumunda HIV Seropozitifliği: Kesitsel Bir Araştırma

HIV Seropositivity in a Penal Institution in Turkey: A Cross-Sectional Study

Ahmet Rıza Şahin¹, Ahmet Melih Şahin², Alper Gündüz³, Ayşe Aktemur⁴, Nuray Kes-Uzun³

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye

²Giresun Üniversitesi, Prof. Dr. A. İlhan Özdemir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, Giresun, Türkiye

³İstanbul Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, İstanbul, Türkiye

⁴Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, Kahramanmaraş, Türkiye

Özet

Amaç: Bu çalışmada “human immunodeficiency virus” (HIV)'in Türkiye'den bir ceza infaz kurumu kampüsündeki seroprevalansının saptanması ve risk faktörlerinin sorgulanması amaçlanmıştır.

Yöntemler: Katılımcılar, İstanbul'da bir ceza infaz kurumu kampüsünde yargılaması devam eden tutukluların kaldığı bloklardan, rasgele seçme yöntemiyle tespit edildi. Bu kesitsel çalışmanın katılımcılarının tümü ≥ 18 yaş erkeklerdi. Katılımcılara uygulanan ankette yaş, medeni durum, yaşadığı yer, eğitim durumu, gelir düzeyi, sigara kullanımı, alkol kullanımı, uyuşturucu kullanımı, dövmesi olup olmadığı, ortak kullandığı kişisel hijyen aletleri, kan nakli, cinsel yönelimi ve kondom kullanımı sorgulandı. Katılımcılardan alınan kan numuneleri anti-HIV yönünden tetkik edildi.

Bulgular: Çalışmamıza katılan 495 tutuklunun içinde HIV ile enfekte 3 vaka mevcuttu. HIV enfeksiyonunun prevalansı %0.61 olarak tespit edildi. Üç vakanın üçü de evli ve İstanbul'da yaşıyordu. İki vaka ilkökul mezunu, biri lise mezunuydu. İki vaka 400 doların altında yıllık gelire sahipti. Üç vaka da damardan uyuşturucu kullanmamıştı. Üçü de evlilik dışında ve kondom kullanmaksızın cinsel ilişkide bulunmuştu.

Sonuçlar: Tutuklular arasındaki HIV enfeksiyonu prevalansının, toplumunkinden yaklaşık 60 kat yüksek olması dikkat çekicidir. Ceza infaz kurumlarına girişlerde mahkumlara HIV enfeksiyonu ve onun bulaşma yolları üzerine eğitim verilmesi ve taramaların rutin hale getirilmesi, HIV enfeksiyonunun kontrol altına alınması için atılması gereken öncelikli adımlar arasındadır.

Klimik Dergisi 2018; 31(2): 132-4.

Abstract

Objective: We aimed to determine the seroprevalence of human immunodeficiency virus (HIV) in a penal institution campus in Turkey, and to query its risk factors.

Methods: Participants were selected randomly from blocks of residents who were under judgement process in a penal institution campus. All participants were males aged ≥ 18 years in this cross-sectional study. Questionnaire conducted on participants included the following: age, marital status, living location, education, income, use of cigarette, use of alcohol, use of illicit drugs, having tattoo, collective personal materials of hygiene, blood transfusion, sexual orientation, use of condom. Blood specimens of participants were tested for anti-HIV antibodies.

Results: Among 495 prisoners on remand, three were HIV-positive. Prevalence of HIV infection was determined as 0.61%. All HIV-positives were married and lived in İstanbul. Two of them were primary school graduates, and one of them was a high school graduate. Two of them had yearly income less than 400 USD. All denied use of illicit intravenous drugs. They have extramarital sex, and were not using condoms.

Conclusions: It was remarkable that prevalence of HIV infection among prisoners on remand was almost 60-fold higher than those of the general population. Giving information about HIV infection and its routes of transmission to prisoners and screening them on a routine basis on admission to penal institutions are the primary steps to control HIV infection.

Klimik Dergisi 2018; 31(2): 132-4.

Anahtar Sözcükler: HIV, cezaevleri, seroepidemiolojik çalışmalar.

Key Words: HIV, prisons, seroepidemiologic studies.

Cite this article as: Şahin AR, Şahin AM, Gündüz A, Aktemur A, Kes-Uzun N. [HIV seropositivity in a penal institution in Turkey: A cross-sectional study]. *Klimik Derg.* 2018; 31(2): 132-4. Turkish.

Yazışma Adresi / Address for Correspondence:

Ahmet Rıza Şahin, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye

E-posta/E-mail: drahmet_riza@hotmail.com

(Geliş / Received: 13 Eylül / September 2017; Kabul / Accepted: 19 Aralık / December 2017)

DOI: 10.5152/kd.2018.31

Giriş

HIV enfeksiyonu, Afrika başta olmak üzere tüm dünya için önde gelen bir sağlık sorunudur (1). HIV, başta cinsel yolla olmak üzere enfekte bireylerin kan, semen ve vagina salgısı gibi vücut sıvılarıyla bulaşmaktadır. Virus, bir kişinin vücuduna, damar yoluyla, mukozalardan ya da derideki kesik ve çatlaklardan girebilmektedir (2). Enfekte annelerden bebeklerine HIV bulaşması da büyük oranda kaynakları kısıtlı olan ülkelerde görülebilmektedir (3). HIV enfeksiyonu prevalansının ülkemizin yanı sıra bazı Orta Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinde hızla arttığı dikkati çekmektedir (4). Ülkemizde bildirilen prevalans %0.014 kadar olmakla birlikte, böyle düşük prevalans değerlerinin gerçek durumu yansıtmayabileceği belirtilmiştir (5). Seks işçileri, erkeklerle seks yapan erkekler, trans bireyler, damar içi ilaç kullananlar ve göçmenler gibi mahkumlar da HIV enfeksiyonu ve bulaşma açısından kilit topluluk olarak kabul edilmektedir. HIV epidemisinin kontrol altına alınabilmesi için bu gibi kilit topluluklara yönelik daha büyük çaba gösterilmesi ve yeni stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir (6).

Bu çalışmada HIV'in Türkiye'deki bir ceza infaz kurumu kampüsündeki seroprevalansının saptanması ve risk faktörlerinin sorgulanması amaçlanmıştır.

Yöntemler

Bu çalışma, kesitsel bir çalışma olarak Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul'daki Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumu kampüsünde bulunan 495 tutuklu üzerinde yapıldı. Seçilen ceza infaz kurumu kampüsünde yargılaması devam eden tutuklular kalmaktaydı. Katılımcılar, mahkumiyet süresinin ≥ 5 yıl olması öngörülen ağır ceza suçlarından yargılanan tutukluların kaldığı bloklardan rastgele seçme yöntemiyle belirlendi. Kurum yönetiminden alınan resmi izinlerden sonra katılım, aydınlatılmış onam formuyla bilgilendirilen olguların gönüllülük esasına dayandı. Katılımcıların tümü ≥ 18 yaş erkeklerdi.

Uygulanan ankette yaş, medeni durum, yaşadığı yer, eğitim, gelir, sigara kullanımı, alkol kullanımı, uyuşturucu kullanımı, damar içi uyuşturucu kullanımı, dövmesi olup olmadığı, ortak kullandığı kişisel hijyen aletleri, kan nakli, cinsel yönelim ve cinsel ilişkide kondom kullanımı sorgulandı.

Katılımcılardan alınan 5 ml kan örneği 4000 devir/dakika hızında 5 dakika santrifüje edildi; elde edilen serumlar -85°C 'de muhafaza edildi. Tüm serum örneklerinde "enzyme immunoassay (EIA)" (Dia.Pro Diagnostic Bioprobes, Milano, İtalya) yöntemiyle anti-HIV antikorları araştırıldı. Test, üretici firmanın talimatlarına uygun olarak yapıldı.

Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde ortalama, standard sapma, frekans, oran değerleri kullanıldı. Analizlerde IBM SPSS Statistics for Windows. Version 20.0 (Statistical Package for the Social Sciences, IBM Corp., Armonk, NY, ABD) programı kullanıldı.

Bulgular

Çalışmaya yaşları 18-71 (ortalama 31.03 ± 10.35) arasında değişen 495 erkek katıldı. Katılımcıların 442 (%89.2)'si İstanbul'da yaşıyordu. Katılımcılar arasında damar içi uyuşturucu kullanan 19 (%3.8) kişi mevcuttu. 171 (%34.5) kişi cinsel ilişki sırasında kondom kullandığını belirtti. Üçü (%0.6) erkeklerle seks yapan erkekti.

Çalışmaya katılan 6 bireyde test minimum pozitif değerde veya üstünde saptandı. Bu örnekler ikinci kez çalışılarak 3 katılımcının yine minimum pozitif değerde olması üzerine "Western blot" yöntemiyle HIV seropozitifliği doğrulandı. Bu 3 vakanın 3'ü de evli ve İstanbul'da yaşıyordu. İki ilköğretim, 1'i lise mezunuydu. İki yıllık 396, biri 750-1500 Amerikan doları gelire sahipti. Vakalardan ikisi sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanmamışken, biri sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanmıştı. Üç vaka da damar içi uyuşturucu kullanmamıştı. Vakaların 3'ü de tıraş bıçağı, tırnak makası, diş fırçası gibi materyalleri arkadaşlarıyla ortak kullanmıyordu. Üç vaka da evlilik dışı cinsel ilişkide bulunduğunu ve cinsel ilişki sırasında kondom kullanmadığını belirtti.

İrdeleme

Günümüzde HIV ile enfekte olanların sayısı 36 milyonu aşmıştır. Rusya, İran ve Ukrayna, ülkemizin de ticaret ve turizm alanlarında ilişki içinde olduğu ve HIV seropozitifliğinin hızlı artış gösterdiği ülkeler arasındadır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bölgedeki ülkelerde HIV enfeksiyonunun prevalansı giderek artmaktadır (4).

Türkiye'de HIV/AIDS'le ilgili ilk resmi bildirim yapıldığı 1985'ten 2016 yılına kadar geçen süre içindeki toplam olgu sayısı, 13 158 olarak bildirilmiştir; ancak bu rakamın gerçek durumu yansıtmadığı yaygın bir kanıdır. Ülkemizde olguların %35.9'unun heteroseksüel, %13.4'ünün ise homoseksüel cinsel ilişki yoluyla bulaştığı bildirilmiştir (7). Sağlık Bakanlığı verilerinde homoseksüel ilişkiyle bulaşma oranı %13.4 civarında olmakla birlikte, Yemişen ve arkadaşları (8)'nin çalışmasında bu oran %30 olarak bulunmuştur. Ülkemizdeki olguların 10 222 (%78.2)'si erkek, 2936'sı (%21.8) kadın olup bunların 1987 (%15.1)'si yabancı uyrukludur (7).

Bazı grupların HIV enfeksiyonu yönünden özellikle risk altında oldukları kabul edilmektedir. Kısaca kilit topluluklar olarak adlandırılan bu gruplardan birisi de cezaevlerindeki mahkum ve tutuklulardır. Cezaevleri, HIV bulaşması ve yayılımı açısından riskli davranış ve yaşam alanları olabilmektedir. Cezaevindeki mahkumlarda görülen HIV ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıkların prevalansının yüksek olması, korunmasız cinsel ilişki, yüksek riskli partnerler, damar içi uyuşturucu kullanımı ve iğnelerle paylaşımları gibi sebeplere bağlanmıştır (9-13). Çoğunun eğitim düzeyindeki düşüklük nedeniyle, hastalık bulaşma yolları konusunda tıbbi bilgi eksikliği mevcuttur (14-16). Bu tablo sadece ceza infaz kurumlarını değil, toplum sağlığını da yakından ilgilendiren bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de ceza infaz kurumlarında kalanlar ve çalışanların risk altında olduğunu gösteren bir çalışma henüz yayımlanmamıştır. Çalışmamız ülkemizde ilk defa ceza infaz kurumlarında HIV seropozitiflik verilerini içerdiğinden yurtdışında yayımlanmış ceza infaz kurumu verileriyle karşılaştırılarak irdelenecektir. Ülkemizin de yer aldığı Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesindeki ülkelerden Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan-Karadağ, Türkmenistan ve Özbekistan dışındaki tüm ülkeler için cezaevi ve HIV ilişkisine ait veriler mevcuttur. Genel mahkum popülasyonundaki HIV seropozitifliğinin %10'un üzerinde görüldüğü Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkeleri, Estonya, Slovakya, Litvanya ve

Ukrayna, bölgedeki en yüksek rakamların olduğu ülkelerdir. Slovakya'da tüm ülke çapında, Ukrayna ve Rusya'nın ise bazı bölgelerinde damar içi uyuşturucu kullanan mahkumlarda %10'un üzerinde HIV seropozitifliği saptanmıştır. Rusya'da St. Petersburg'ta damar içi uyuşturucu kullanan mahkumlarda seropozitiflik %46, Sırbistan'da Belgrad'daki mahkumlarda %50 olarak bulunmuştur (9). Bizim çalışmamızda araştırılan tutuklular arasındaki HIV seropozitifliği, %1'in altında kalmıştır. Çalışmamızdaki seropozitifliğin düşük kalmasında katılımcılar arasında damar içi uyuşturucu kullananların oranının %3.7 olmasının payı olabilir.

Macaristan'da 20 farklı cezaevinden 4894 mahkumun katıldığı bir çalışmada benzer şekilde demografik özellikler ve riskli davranış biçimleri sorgulanmıştır. HIV seropozitifliği 2 mahkumda tespit edilmiş olup bu oran %0.04 olarak diğer ülkelerdeki cezaevlerine göre çok düşük oranda saptanmıştır (17). Portekiz cezaevlerinde yapılan çalışmada HIV seropozitifliği %6.6 olarak saptanmıştır. Bu oranın genel popülasyona oranla 13-22 kat daha fazla olduğu saptanmıştır (18).

HIV cezaevi içinde salgınlara da neden olabilmektedir. Rusya'da, Nizhnekamsk'ta 1824 mahkumun kaldığı bir hapis-hanede 400 olguluk bir HIV salgını saptanmıştır. Ukrayna'da güvenliği düşük olan bir cezaevindeki HIV salgını korunmasız cinsel ilişki ve damar içi uyuşturucu kullanımına bağlanmıştır. Litvanya cezaevlerinde 2002 yılında 284 mahkum HIV-seropozitif olarak saptanmış ve bu hastaların çoğunun cezaevinde infekte olduğu düşünülmüştür. Bunların yanı sıra İskoçya'da 2 mahkumluk bir salgın ve Çek Cumhuriyeti'nde bir cezaevi içi HIV salgını saptanmıştır (9). Benzer bir salgın, korunmasız cinsel ilişki veya damar içi uyuşturucu kullanımı yoluyla ülkemizdeki cezaevlerinde de ortaya çıkabilir.

Bu çalışma Türkiye'de ilk defa ceza infaz kurumlarından HIV ile ilgili veriler bildirmesi açısından önemlidir. Sayının 495 olarak kalması çalışmanın kısıtlı yönü olarak değerlendirilebilir. Çalışmamızda 3 tutuklunun HIV ile infekte olduğu ve prevalansın %1'e yakın olduğu tespit edildi. Bu oran toplumdakinden yaklaşık 60 kat yüksektir. Ülkemizin başka bölgelerinden yapılacak çalışmalarla ceza infaz kurumlarımızdaki durum daha iyi anlaşılacaktır. Ceza infaz kurumlarına girişlerde mahkumlara HIV'in oluşturduğu hastalık ve onun bulaşma yolları üzerine eğitim verilmesi ve taramaların rutin hale getirilmesi, HIV enfeksiyonunun kontrol altına alınması için atılması gereken öncelikli adımlar arasındadır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Kaynaklar

1. Yılmaz G, Midilli K. Retrovirus ailesi. *In: Willke Topçu A, Söyletir G, Doğanay M, eds. Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi*. 3. baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2008: 1841-71.
2. Sterling TR, Chaisson RE. General clinical manifestations of human immunodeficiency virus infection. *In: Mandell GL, Bennett JE, Dolin R, eds. Mandell, Douglas, and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases*. 7th ed. Philadelphia, PA: Churchill Livingstone Elsevier, 2010: 1705-25. [CrossRef]
3. Piot P, Carael M. Global perspectives on human immunodeficiency virus infection and acquired immunodeficiency syndrome. *In: Mandell GL, Bennett JE, Dolin R, eds. Mandell, Douglas, and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases*. 7th ed. Philadelphia, PA: Churchill Livingstone Elsevier, 2010: 1619-33.
4. Global AIDS Update [Internet]. Geneva: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) [erişim 8 Ocak 2018]. http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/global-AIDS-update-2016_en.pdf.
5. Ay P, Karabey S. Is there a "hidden HIV/AIDS epidemic" in Turkey?: the gap between the numbers and the facts. *Marmara Medical Journal*. 2006; 19(2): 90-7.
6. World Health Organization. *Global HIV/AIDS Response: Epidemic Update and Health Sector Progress Towards Universal Access: Progress Report 2011*. Geneva: WHO, 2011.
7. Tümer A. HIV/AIDS nedir? [Internet]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi AIDS Tedavi ve Araştırma Merkezi [erişim 8 Ocak 2018]. http://www.hatam.hacettepe.edu.tr/AIDS_web-2017.pdf.
8. Yemişen M, Aydın OA, Gündüz A, et al. Epidemiological profile of naive HIV-1/AIDS patients in Istanbul: the largest case series from Turkey. *Curr HIV Res*. 2014; 12(1): 60-4. [CrossRef]
9. Dolan K, Kite B, Black E, Aceijas C, Stimson GV; Reference Group on HIV/AIDS Prevention and Care Among Injecting Drug Users in Developing and Transitional Countries. HIV in prison in low-income and middle-income countries. *Lancet Infect Dis*. 2007; 7(1): 32-41. [CrossRef]
10. Lyons T, Osunkoya E, Anguh I, Adefuye A, Balogun J. HIV prevention and education in state prison systems: an update. *J Correct Health Care*. 2014; 20(2): 105-15. [CrossRef]
11. Akın H, Bölük G, Akalın H, et al. HIV/AIDS: 78 olgunun retrospektif analizi. *Klimik Derg*. 2012; 25(3): 111-6. [CrossRef]
12. Hammett TM, Gaiter JL, Crawford C. Reaching seriously at risk populations: health interventions in criminal justice settings. *Health Educ Behav*. 1998; 25(1): 99-120. [CrossRef]
13. AIDS Epidemic Update: December 2002 [Internet]. Geneva: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) [erişim 8 Ocak 2018]. http://www.who.int/hiv/facts/en/epiupdate_en.pdf?ua=1.
14. Prisons and AIDS. UNAIDS Technical Update. April 1997 [Internet]. Geneva: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) [erişim 8 Ocak 2018]. <https://www.unodc.org/documents/hiv-aids/UNAIDS%20prison%20and%20AIDS.pdf>.
15. Köksoy, S, Öncü, E, Şermet, Ş, Sungur MA. Cezaevinde bulunan mahkûmların ilk yardım bilgi düzeyleri. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*. 2012; 12(1): 20-4.
16. Sosman JM, MacGowan RJ, Margolis AD, et al. Screening for sexually transmitted diseases and hepatitis in 18-29-year-old men recently released from prison: feasibility and acceptability. *Int J STD AIDS*. 2005; 16(2): 117-22. [CrossRef]
17. Tresó B, Barcsay E, Tarján A, et al. Prevalence and correlates of HCV, HVB, and HIV infection among prison inmates and staff, Hungary. *J Urban Health*. 2012; 89(1): 108-16. [CrossRef]
18. Marques NM, Margalho R, Melo MJ, Cunha JG, Melo-Silvestre AA. Seroepidemiological survey of transmissible infectious diseases in a Portuguese prison establishment. *Braz J Infect Dis*. 2011; 15(3): 272-5. [CrossRef]